

УДК 336.77:330.131.7:631.115.8
© 2015

Орлов О. В., аспірант

(науковий керівник – доктор економічних наук Х. З. Махмудов)

Полтавська державна аграрна академія

**МІНІМІЗАЦІЯ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ У ДІЯЛЬНОСТІ
СІЛЬСЬКИХ КРЕДИТНИХ СПІЛОК
ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ СИСТЕМ СКОРИНГУ**

Рецензент – доктор економічних наук А. О. Пантелеймоненко

У статті розглянуто проблему кредитних ризиків у роботі сільських кредитних спілок та запропоновано ефективну систему оцінки таких ризиків з використанням системи скорингу. Наведені теоретичні джерела скорингу, як наукового методу. Надані конкретні пропозиції щодо розвитку та застосування скорингу в роботі сільських кредитних спілок. Акцентовано увагу на важливості та необхідності застосування зазначеного методу в практичній діяльності даних організацій, доцільності розробки єдиної моделі автоматизованої системи кредитного скорингу для мінімізації кредитних ризиків в роботі сільськогосподарських кредитних спілок.

Ключові слова: сільська кредитна спілка, кредитна спілка, кооперація, кредитний ризик, скоринг.

Постановка проблеми. В умовах пошуку шляхів підйому економіки України, реалізації програм соціально-економічних перетворень, структурних змін народного господарства винятково велике значення має реформування аграрної галузі. У цій роботі важко переоцінити значення такого, перевіреного практикою, економічного явища, як кредитні спілки. Її особливою формою є сільські кредитні спілки, роль яких у період кризи фінансово-банківських інститутів є актуальною для забезпечення фінансовими ресурсами [3]. Тому вивчення світового досвіду розвитку кредитних спілок, впровадження його в практику діяльності сільськогосподарських підприємств і товаровиробників набуває вагомое народногосподарське значення та викликає необхідність більш глибоких теоретичних досліджень, розробки науково-обґрунтованих пропозицій і рекомендацій. Частково проблематикою даного дослідження займалися такі відомі вчені: О. М. Анищев, М. С. Бойков, М. П. Баллін, О. В. Меркулов, М. І. Туган-Барановський, О. В. Чаянов, М. Л. Хейсина.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Значний науковий внесок у дослідження даних

проблем, формування теоретичних та методичних пропозицій зробили такі сучасні вчені, як М. В. Аліман, С. Г. Бабенко, С. Д. Гелей, В. В. Гончаренко, А. О. Пантелеймоненко, П. Т. Саблук, І. А. Фареній та інші. Однак низка завдань теоретико-методичного оцінювання кредитних ризиків у роботі сільськогосподарських кредитних спілок за сучасних умов потребують подальшого розвитку, розробки науково-обґрунтованих пропозицій і рекомендацій.

Беручи до уваги необхідність в сучасних умовах подальшого розвитку та розробки науково-обґрунтованих пропозицій і рекомендацій для використання в практичній роботі даних організацій, вважаємо необхідним сформулювати таку **мету даного дослідження:** з'ясувати сутність даної проблеми оцінки кредитних ризиків у діяльності сільськогосподарських кредитних спілок. На цій основі запропонувати вирішення завдання мінімізації кредитних ризиків з використанням системи скорингу.

Завданням дослідження є вивчення сутності та мінімізації кредитних ризиків з використанням системи скорингу в роботі сільських кредитних спілок.

Матеріали і методи досліджень. Методологічною основою роботи стали фундаментальні наукові праці зарубіжних і вітчизняних учених стосовно скорингу, а також новітні теоретичні та методологічні розробки. Для вирішення поставлених завдань використано наступні методи наукового дослідження: системний підхід – до визначення об'єкта і предмета дослідження; методи логічного аналізу; статистичний і порівняльний методи оцінки, багатовимірний факторний аналіз.

Результати досліджень. Проблема всіх без винятку фінансових установ, у тому числі і сільських кредитних спілок (СКС), є кредитні ризики, пов'язані з неповерненням фінансових коштів. Негативно впливають дефіцит необхідних знань і належної професійної підготовки персоналу СКС, відсутність глибокого аналізу фінансової та господарської діяльності позичальника,

об'єктивної оцінки застави співробітниками кредитних спілок, відсутність знання специфіки роботи аграрних підприємств.

Таким чином, небезпека невиконання (неналежного або неповного) позичальником своїх кредитних зобов'язань являє собою кредитний ризик. У свою чергу кредитний ризик залежить як від зовнішніх, так і від внутрішніх чинників, що дає змогу виділити два різновиди кредитного ризику: портфельний та операційний.

Щоб визначити шляхи вирішення проблеми, необхідно описати сам процес кредитування, який фактично є стандартним для всіх фінансово-кредитних інститутів і складається з декількох етапів:

1. Подання заяви на кредит, вивчення (кредитного аналізу) фінансово-господарської діяльності, видача кредиту позичальникові.

2. Кредитний моніторинг (контроль за фінансовим станом, контроль наявності та належного стану застави позичальника).

3. Процес повного погашення заборгованості.

Для того, щоб робота на ринку фінансових послуг була успішною, безпечною і приносила дохід її учасникам, необхідна ефективна система оцінки ризиків, що дала б змогу поліпшити якість кредитного портфеля сільських кредитних спілок. Саме створення і впровадження такої системи оцінки ризиків має стати основою, запорукою міцності та безпеки в роботі будь-якого кредитного кооперативу. Зарубіжний досвід свідчить, що такою ефективною системою оцінки кредитних ризиків є кредитний скоринг.

Скоринг (англ. *scoring*) є науковим методом класифікації, який було розроблено в 30-х роках ХХ ст. Вперше скоринг, як науковий термін, запропонував у своїх роботах в 1936 році німецький біохімік, доктор медицини і лауреат Нобелівської премії (1930 рік) Ханс Фішер щодо класифікації на групи за прикладом рослин («шкідливі» і «корисні») [4].

Але вже у січні 1941 року інший вчений Девід Дюран опублікував дослідження «Елементи ризику споживчого кредитування в розстрочку» (*Risk Elements in Consumer Installment Financing*) у Національному бюро економічних досліджень США. Автор адаптував і використав розроблену Хансом Фішером методику для класифікації кредитів на «погані» і «добрі». Дане дослідження було проведено автором у 1937 році в період Великої депресії в США. Д. Дюран у своїй роботі використовував виявлення характеристик, які помітно розрізняли «поганих» від «добрих».

Далі автором був розроблений індекс ефективності для демонстрації того, наскільки ефективна дана характеристика для диференціації ступеня

ризиків (добрий / поганий) серед заявників на кредити. Іншими словами він виділив із зазвичай наявних у банку даних про позичальника фактори, що дають можливість оцінити ступінь кредитного ризику, а також запропонував методику оцінки, що складається з присвоєння балів за певні значення цих факторів, підсумовування балів і порівняння отриманої суми з пороговим значенням.

Дюран застосував цей метод до класифікації кредитних операцій і складання на цій основі певного зводу правил для фінансових працівників, якими необхідно керуватися під час прийняття рішення про надання кредиту. Методика Д. Дюрана полягала в наступному: він виділив групи факторів та їх вагомість, що дають змогу визначити ступінь кредитного ризику, і встановив межу видачі позики як 1,25 і більше. Бали, що присвоюються позичальникам залежно від конкретних значень цих факторів (вік, стать, термін проживання в регіоні, професія, робота, фінансові показники) [5].

Характерна риса цього збірника правил, прототипу сучасного скорингу, («скорингової карти») полягає у тому, що кредитний аналіз проводити не обов'язково висококваліфікованим фахівцем, але досить якісно і в найкоротші терміни. Аналізуючи та підсумовуючи відповідні показники, приймається рішення щодо надання або відмови в наданні кредиту.

Сучасний кредитний скоринг в основному використовується різними фінансовими установами і є системою оцінки позичальника кредитором. Головним завданням такої оцінки є підготовка рішення про надання кредиту. Майбутній позичальник оцінюється за допомогою певної моделі – своєрідного тесту, що визначає потрібні кредитором характеристики позичальника, що вказують на його платоспроможність і можливості виконати в майбутньому свої кредитні зобов'язання. На жаль, до сьогодення в роботі сільських кредитних спілок кредитному скорингу позичальників, особливо юридичних осіб, не приділяється належної уваги, що згодом призводить до ускладнень у роботі з повернення заборгованості, що у свою чергу в кінцевому підсумку може призвести до банкрутства СКС. Причини цієї проблеми можуть бути різними, але основна з них – це відсутність необхідної методологічної бази, що тільки формується, а також належної кваліфікації, системи навчання і підготовки персоналу. Для вирішення даної задачі необхідно ввести у практику обов'язковий скоринг позичальників шляхом складання скорингових карт, спеціальних анкет, автоматизованих систем аналізу.

СТОРИНКА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

Приблизний зразок скорингової карти для оцінки фінансового стану позичальника юридичної особи

№	Критерії оцінки	Якісна характеристика			Загальна сума балів
		добрий	задовільний	слабкий	
1	Коефіцієнт якості балансу (для підприємців)	добрий	задовільний	слабкий	
	Кількість балів	60	40	20	
2	Термін діяльності (для підприємців)	більше 3-х років	Від 1–3 років	До 1 року	
	Кількість балів	20	10	5	
3	Кредитна історія	Кредити повертались своєчасно	Випадки прострочення кредиту на термін не більше 90 днів	Випадки прострочення кредиту на термін більше 90 днів	
	Кількість балів	15	5	0	
4	Членство в СКС	Більше 3-х років	Від 1–3 років	До 1 року	
	Кількість балів	15	5	0	
5	Забезпечення (майно підприємця)	Сума більше суми кредиту в 2 рази	Сума більше суми кредиту в 1,5 рази	Дорівнює сумі кредиту	
	Кількість балів	15	10	0	
6	Платоспроможність поручителів	Сума більше суми кредиту в 2 рази	Сума більше суми кредиту в 1,5 рази	Дорівнює сумі кредиту	
	Кількість балів	15	10	0	
Усього		140	80	25	
Результат оцінки фінансового стану позичальника					

Процес збору необхідної інформації про позичальника повинен бути «зашифрований» у спеціально підготовлених питаннях анкети («анкети позичальника»), яка надається позичальникові для внесення даних про свою реєстрацію та господарсько-фінансову діяльність.

Під час складання такої скорингової анкети, вважаємо за необхідне враховувати питання, що можна розділити на такі групи:

1. Запитувані позичальником умови кредитування (мета, сума, вид і терміни кредиту, порядок погашення кредиту, запропоноване забезпечення за кредитом (застава).

2. Реєстраційні дані або коротка інформація про позичальника (назва, код в єдиному реєстрі юридичних осіб, дата реєстрації, орган реєстрації, дані про юридичну та фізичну адресу).

3. Господарсько-фінансова діяльність позичаль-

ника.

У залежності від необхідності скоринг-анкети можна доповнити питаннями для більш детального аналізу.

Слід звернути увагу, що багато закордонних фінансово-кредитних інститутів мають свої скоринг-системи аналізу позичальників, що набули широкого поширення у випадку прийняття рішення про кредитування фізичних осіб [1].

У конкурентній боротьбі за «клієнта», за «швидкі гроші» (кредитування фізичних осіб є високоприбутковим) основними завданнями є швидкість і якість прийняття рішення. За результатами скоринг-аналізу члену СКС присвоюється певний «ваговий» коефіцієнт, на підставі якого його відносять до великої чи малої групи ризику та приймається рішення щодо кредитування. Методика скорингу в СКС повинна працювати

таким чином: заява про отримання кредиту разом із заповненою позичальником скоринговою анкетною надходить відповідальному за кредитну роботу фахівцю, який проводить попередню бесіду з позичальником і приступає до особи на підставі скоринг-анкети та документів, що підтверджують точність заповнених даних, виконуючи це вручну за допомогою спеціальних скорингових карт (таблиць) або прикладної комп'ютерної програми для скорингу, отримуючи той чи інший бал за відповідь або певні цифрові показники балансу і фінансової звітності (наприклад, прибутковість, суми зовнішніх зобов'язань тощо).

Далі комп'ютерна програма або працівник вручну підсумовує кількість набраних балів, діючи згідно зі стандартами скоринг-карти та аналізом головних економічних показників. Слід зазначити, що придбання іноземних скоринг-програм і систем для СКС може не дати бажаного результату, враховуючи, що більшість з них створені для оцінки фізичних осіб, а ті, що працюють для аналізу юридичних осіб, фактично повністю не враховують місцеву специфіку роботи фермерів.

Названі причини пов'язані з різним рівнем розвитку економіки, нестабільністю роботи фінансових інститутів, валютними і експортними ризиками, різними підходами до оцінки аналізу фінансово-господарської діяльності, відмінностями ведення сільського господарства від регіону до регіону, специфікою самого аграрного бізнесу (сезонністю виробництва, залежністю від погодних умов тощо). Тому не можна сліпо переносити дану модель з однієї країни в іншу, не-

можливо на даному етапі змоделювати загальний і єдиний алгоритм кредитного скорингу. На наше переконання кожна модель скоринг-аналізу, що застосовується у фінансових установах, повинна відповідати особливостям певної країни, галузі економіки, рівню економічного розвитку, умовам і можливостям ведення бізнесу, враховувати особливості законодавчої бази конкретної країни.

Висновок. Резюмуючи викладене вище, слід підкреслити, що широке впровадження кредитного скорингу в роботі СКС для аналізу діяльності фермерів дасть можливість у найкоротші терміни і досить якісно визначити і оцінити кредитоспроможність майбутнього позичальника, його фінансовий стан, рівень менеджменту, частку на ринку, перспективи розвитку бізнесу, побудувати прогноз можливостей виконання своїх фінансових і кредитних зобов'язань.

Розглядаючи майбутнє скорингової системи в Україні, стосовно особливостей сільських кредитних спілок, вважаємо її не тільки перспективною, але й надзвичайно необхідною умовою діяльності будь-якого без винятку СКС. Важливо, щоб це питання було у центрі уваги асоціацій кредитних спілок, провадилося постійним супроводом. Окрім того, доцільно розробити єдину модель автоматизованої системи кредитного скорингу для роботи СКС, за допомогою якої значною мірою можна вирішити одну з основних завдань їх діяльності – зменшення кредитних ризиків, забезпечення стабільної роботи названих організацій в інтересах її учасників і розвитку агропромислового комплексу країни.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ниворожкіна Л. И. Эконометрическое моделирование риска невыплат по потребительским кредитам / Л. И. Ниворожкіна // Прикладная эконометрика. – №30 (2). – 2013. – С. 65–76.
2. Пантелеймоненко А. О. Аграрна кооперація в Україні: теорія і практика: одноосібна монографія, 21,7 д.а. / Андрій Олексійович Пантелеймоненко. – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2008. – 347 с.
3. Пантелеймоненко А. О. Становлення кооперації в українському селі: історико-економічні аспекти: одноосібна монографія, 14,2 д.а. / Андрій Олексійович Пантелеймоненко. – Полтава:

РВЦ ПУСКУ, 2006. – 227 с.

4. Durand D. Risk elements in consumer installment financing / D. Durand. – NY: National Bureau of Economic Research, 1941.

5. Watson C. J. Reminiscences of Hans Fischer and his laboratory / C. J. Watson // Perspect. Biol. Med. – 1965.

6. Methods for credit scoring applied to slow payers / [Boyle M., Crook J. N., Hamilton R., Thomas L. C., Edelman D. E.] // Credit Scoring and Credit Control. – Oxford: Oxford University Press, 1992.